

SINA OLED MÄÄRATUD ISSANDA TÖÖLISEKS TEMA VIINAMÄEL

Külli Keel

Aasta alguses möödus 100 aastat endise Kaarli koguduse õpetaja August Pähna sünnist.

August Pähn sündis 20. jaanuaril 1904 (ukj) Võrumaal Rõuge kihelkonnas Vana-Nursi vallas Märdi talus talupoeg Tannil ja Anna Pähna perekonnas teise lapsena. Augustil oli veel üks õde ja kolm venda: Ella, Oskar, Elmar ja Aksel. Neist Elmar valis hiljem samuti vaimuliku elukutse, osaliselt nähtavasti mõjutatuna ka oma vennast Augustist, kelle jutlusi ta keskkooli päevil sageli kuulis ning millest leidis kinnitust lapsepõlvest kaasaantud tõekspidamistele.

Kooliteed alustas August Pähn 10aastasena Vana-Nursi algkoolis, kus õppis aastatel 1914–17. A. Pähn kirjutab: “Kolmandal õppeaastal, 13-aastasena, tundsin seesmist salajõudu, mis kõikumata kindlusega kuulutas: sina oled määratud Issanda tööliseks Tema viinamäel. Lapse mõistus ei suutnud seda küll seletada, sest ei tunnud ju seda töövälja, millele Issand külvajaid kutsub. Peitsin selle kutse vaiksesse, alati üksildust armastavasse südamesse nagu Maria inglil kuulutuse. Ei teadnud teed sellele sihile, kuid kes sihi andis, saatis oma lapse ise ka teele.”

1917. aastal pidi August otsustama, “kas koolitööd jätkata või jääda raugevale isakäele toena halli liivapinda vagusid ajama”. Vanemad olid valiku tegemise jätnud küll Augustile, “kuid mida arvab laps üksi niisuguse küsimuse ees seistes”. August usaldas oma mure Jumala hoolde: “... kui Sa tahad, et minust peab Sinu sulane ja karjane saama, siis aita ja saada Sa ise mind, üksi ma ei suuda”. Viimasel hetkel saabuski kindel teadmine. “Ja ma läksin, sest ei tulnud enam mõttessegi midagi küsida või kahelda – seda ütles ju kuulmata hääl, kelle otsus oli püha. Tundsin vaid ühte, et kõndisin nagu laps isa käe kõrval võõral teel uskudes, et kes siis oma last halvale saadab. See usaldus kasvas kordkorrast, nõnda võisin rahuliku südamega minna nõnda nagu juhiti.”

Õpingud jätkusid Rõuge kihelkonnakoolis 1917. aasta sügisest 1920. aasta kevadeni. “Sellel ajajärgul, ilusa looduse templis, sõja mõllus, metsas liinide vahel, mõnegi korra surmaingli kätt surunud, kuid ime kombel pääsenud. See kõik tunnistas ikka kindlamalt, kui hellalt ja kui tugevasti Isa käsi hoiab oma last. Kas võis siis veel mõtet tekkida seda kätt lahti lasta? Salapärase kutse ja töötus kasvas, võrsus, kuni lapseilm võis nende tumedaid varjusid juba silmitseda, kuigi läbi otsatu udu. 1920. aasta sügisel seisin jälle üksi oma mõtetega kui muinasjutuliste unistustega,

tundes end niisugusena, kellel midagi ei ole, aga kelle käes ometi kõik on – olin oma Jumalaga, sest Ta ei olnud mind ikka maha jätnud.” See teadmine andis noormehele julgust minna 1920. aasta sügisel Võru Poeglaste Gümnaasiumi. Mõne aasta pärast “selgus ka tee, mis määratud eesmärgile viib. Puudusid küll igasugused vahendid, maised, ülimalise otstarbe jaoks, kuid ei olnud harjunud nende pärast muretsema. Olin kindel selle päale, kes kõik on annud – ka oma suure ülesande – küll see ka selle vähese annab.”

1925. aastal pärast gümnaasiumi lõpetamist nägi August õpingute jätkamiseks vaid üht teed. Sama aasta sügisel astuski ta Tartu Ülikooli usuteaduskonda. “See oli küll külv hää usu ja lootuse päale. Kuid see oli ka külv hääle maale, mis vilja kandis.” Ülikooli ajal elas ta kimbutavate majandusraskuste tõttu kitsastes tingimustes, olukorda leevendas veidi vaid ülikoolilt saadav stipendium. Ülikooli lõpetas ta 1930. aastal.

1930. aasta kevadel alustas August Pähn prooviaastat Võrus õpetaja Arnold Grafi juures ning jätkas augustikuu Hugo Bernhard Rahamägi juures Tartu Ülikooli koguduses. Sel ajal ta teenis ja jutlustas jumalateenistustel, ristas, mattis, korraldas noorsootööd

ja perekonnaõhtuid, pidas laste jumalateenistusi, tutvus kantselei tööga. Tartu aega jäi ka töö kirjastustoimetajana Kristlikus Karkusliidus ning Noorte Meeste Kristliku Ühingu vaimulikus osakonnas.

Pro venia concionandi ja pro ministerio eksamid sooritas August Pähn 11.-12. novembril 1930 Tallinnas. Ordineeriti ta 1. veebruaril 1931. aastal Tallinna Piiskoplikus Toomkirikus Tartu Ülikooli koguduse õpetaja prof H. B. Rahamägi isiklikuks adjunktiks. Õnnistamistalituse toimetas piiskop Jakob Kukk, keda assisteerisid assessorid prof H. B. Rahamägi ja õpetaja Artur Sommer.

1931. aastal alanud teenimine Tartu Ülikooli koguduses jäi lühikeseks. Juba samal aastal kandideeris A. Pähn Koeru koguduse õpetajaks ja töötas seal 1941. aasta 21. novembrini. Peale selle teenis ta 1935–38 ka Rakke koguduse hooldajaõpetajana ning oli 1935–40 Järva praostkonna abipraost ja 1940–41 praosti kohusetäitja.

12. augustil 1928. aastal oli toimunud Rõuges August Pähna laulatus Linda Hinnomiga. 1941. aastal, mil peres olid kasvamas kooliealised lapsed Ülo, Heino, Vaike, Õie-Eha, Linda Tähti ja Merike (poeg Agu oli surnud varakult peale sündi), otsustas isa laste õppimisvõimaluste parandamiseks kolida Tallinna ning asuda riigitöele Tallinna Õpetajate Seminari ja Seminari Harjutuskooli. Samas tahtis ta jätkata ilma palgata kirikutööd ning palus end määrata EELK vikaarõpetajaks. 1. jaanuarist 1942 kuni 1944. aastani teenis ta Tallinna Piiskoplikus Toomkoguduses õpetaja asetäitjana.

Nii Tallinna kui Tartu koolides – Tartu Tütarlaste Gümnaasiumis, Tartu Kommertsgümnaasiumis, Tallinna Õpetajate Seminaris, Tallinna Õpetajate Seminari Harjutuskoolis – töötas ta usuõpetajana. Aktiivselt lõi ta kaasa ka mitmetes organisatsioonides: 1931 oli ta Kristliku Karkusliidu esimees, Eesti Karkusliidu Järvamaa karskusnõunik ja Järva Maleva Koeru piirkonna noorkotkaste pealik, 1938 – Noorsootöö Nõukogu liige, 1942 – SA Tallinna Toompea Vaestelaste Maja ja Kooli direktori asetäitja, 1942 – EELK Kirikuõpetajate Raamatukogu abiesimees ja juhataja.

1944. aastal põgenes läheneva Punaarmee eest kodumaalt 72 vaimulikku. Ka Kaarli kogudust puudutas Eestit tabanud õpetajate põud – Friedrich Stockholm oli põgenenud Saksamaale ning Artur Soomre põgenes uppunud merre. Nii II kui III pihtkond olid jäänud ilma õpetajata (I pihtkonna õpetajana töötas Paul Voldemar Koppel). 1. aprillist 1945 asus III pihtkonna õpetaja asetäitjana teenima August Pähn, kes oli koguduses ametis kuni 1949. aastani.

Eestist lahkunute hulgas oli ka piiskop Johan Köpp,

kes oli enne põgenemist koostanud ootamatute olukordade tarvis piiskopiameti üleandmise nimekirja. Vastavalt sellele võttis Tallinna abipraost assessor Anton Eilart piiskopikohustused üle. Ametis ei saanud ta olla aga kuigi kaua. 22. novembril 1944 saatis ta välja ringkirja kõikidele õpetajatele ja kogudustele, kutsudes ametivendi oma koguduste juurde tagasi asumaa. Kolm päeva hiljem arreteeriti A. Eilart julgeoleku poolt Konsistooriumis ning viidi ülekuulamisele. Ööseks koju lubatud, põgenes ta koos abikaasaga ja peitis end nõukogude võimuorganite eest. (Märtsis 1948 ta vangistati ja küüditati Taga-Kaukaasiasse.)

Jäänud kirikupeata, otsustavad Tallinna praostkonna õpetajad 29. novembril 1944 olukorra lahendamiseks moodustada Kiriku Ajutise Korraldava Toimikonna – esimees Toomkoguduse õpetaja August Pähn, liikmed Peeteli koguduse õpetaja mag Adolf Horn ja Oleviste koguduse õpetaja Hugo Pärno. 17. jaanuaril 1945 kogunes laiendatud piiskoplik nõukogu, kus valiti piiskopi kohusetäitjaks August Pähn. Kiriku Komitee koosseisu laiendatakse ja sellest saab ajutine Konsistoorium. Olukord sel ajal oli Eesti kirikus äärmiselt raske, suur osa kirikuõpetajaid oli lahkunud välismaale või mobiliseeritud Punaarmeesse. Kirikud olid halvas seisukorras või lausa varemets ning vaevlesid majandusraskustes. Nõukogude võimuorganite kindel eesmärk oli tõrjuda religioossed ühendused ühiskonnaelust välja, kirikutöötajaid jälgiti ja püüti värvata KGB poolt.

Perioodi luterlikus kirikus 1944–49 on Riho Altnurme iseloomustanud järgmiselt: “Eesti Evangeeliumi Luteriusu Kirik säilitas ajavahemikul 1944–49 teatud iseseisvuse. Mida aeg edasi, seda kitsamaks jäi kiriku tegutsemisvabadus. Kirik võis küll järgida oma põhieesmärke, kuulutada jumalasõna ja jagada sakramente, kuid riik tõlgendas neid ainult sõnasõnalisel tähenduses, avaram tõlgendus oli keelatud. See tähendas kiriku tõrjumist laiema avalikkuse vaateväljast ja kiriku mõju kahandamist”.

Ka August Pähna tööd, kelle taktika kiriku säilitamisel põhines peamiselt passiivsel võimuvahetuse ootusel, jälgisid riigivõimud pidevalt. 1948. aastal teatas julgeoleku esindaja Moskvast, et on olemas süüdistusmaterjalid August Pähna tegevuse kohta Saksa okupatsiooni ajal ning palus seda A. Pähnal kinnitada oma allkirjaga. Süüdistused olid fabritseeritud, neid tõestada ei olnud võimalik. August Pähn arreteeriti 12. aprillil 1949 nõukogude okupatsioonivõimude poolt teel Konsistooriumi. Talle pandi süüks kuulmist Eeti Üliõpilaste Seltsi, Isamaaliitu ning Kaitseliitu. 1941 olevat Pähn ennast metsas varjanud kuni sakslaste tulekuni ning liitunud metsavendadega. Sakslaste saabumisel osalenud Väinjärve vallavalitsuses

ning sealses salajases fašistlikus kohtus uusmaasaajate ja teiste nõukogude aktivistide üle. Samuti pandi talle süüks nõukoguduevastaste jutluste pidamist nii kirikus kui raadios ning põgenike aitamist Nõukogude vägede taastulekul. Kodus toimetati läbiotsimine: otsiti relvi ja muud riigivastast ning lahkudes võeti kaasa kogu raha. Kohtuotsusega määrati karistuseks 25 aastat sunnitoõ-laagrit koos vara konfiskeerimisega, süüdistuseks jäi “kuritegelik tegevus Saksa okupatsiooni perioodil”. Ta saadeti sunnitööle Karaganda oblasti vase- ja söekae-vandustesse. Ameteid tuli tal seal pidada igasuguseid, olla puusepp, tööriiete kuivataja ja teha muid töid.

1956. aasta Hruštšovi amnestia tulemusel naaseb August Pähn sama aasta suvel koju. Edgar Vaikmäe on teda iseloomustanud järgmiselt: “...vase- ja söekae-vandused olid jätnud oma märgatava jälje. Kuid vaim ei olnud murtud! Seda juhtub vaid nende inimestega, kellel on tugev usuline alus. Endiselt oli ta väga sõ-bralik ja perekondlikult suhtlev inimene, lõbus ja nal-jaheitev seltskonnakaaslane, äärmiselt vaba ja loomu-lik oma väljendustes”. Sügise hakul pöördus August Pähn Konsistooriumi poole palvega rakendada teda taas kirikutöös. Kuid esialgu asus ta tööle ETKVL-i transporditööliseks, sai seal aga oma kehva tervise tõt-tu töötada vaid ühe kuu. Kevadel 1957, mil Võnnu Ja-kobi koguduses vabanes õpetaja koht, pakkus piiskop Jaan Kiivit seda talle. August Pähn võttis pakkumise vastu ning asus 1. maist tööle. Kahjuks eraldas see taas teda perekonnast – osa lapsi käis veel Tallinnas koolis ning seetõttu jäi pere pealinna. Soovist asuda perele lähemale palus ta 1961. aastal end määrata EELK Haljala koguduse õpetajaks, kuid avaldust ei rahulda-tud. Võnnus töötas ta oma surmani.

Kaevanduste mürgine aur ja vasetolm oli jätnud August Pähna tervisele oma jälje – ta haigestus kol-latõppe, millega kaasnes maksatsirroos. 4. juunil 1963 kustus Tartu haiglas August Pähna eluküünal. 7. ju-unil 1963 jättis Võnnu kogudus hüvasti oma õpetajaga ning järgmisel päeval toimus Kaarli kirikus leinatalitus, mille toimetasid Tallinna praost Edgar Hark ja Kaarli koguduse õpetaja Kaide Rätsep. Põrm sängitati Tal-linna Rahumäe kalmistule, matusetalituse toimetas Edgar Vaikmäe.

Artikkel on ilmunud Kaarli koguduse
2004. a ajakirjas “Sulane” nr 1/35